

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hovila, Tiia-Mari

Title: Suomalaisen (yliopisto)filosofian hiljennetyt äänet

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Tekijä & Eurooppalaisen filosofian seura ry, 2020

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Hovila, T.-M. (2020). Suomalaisen (yliopisto)filosofian hiljennetyt äänet. *Niin & näin*, 27(1), 123-124. <https://netn.fi/fi/artikkeli/suomalaisen-yliopistofilosofian-hiljennetyt-aa-net>

TIIA-MARI HOVILA

Suomalaisen (yliopisto)filosofian hiljennetyt äänet

Onko naisfilosofoja sivuutettu suomalaisen filosofian historiassa? Mitä asialle tulisi tehdä? Pitäisikö nykyiseen kaanoniin lisätä naisia ja muita vähemmistöryhmien edustajia, vai tulisiko työskennellä uudenlaisen yhteisöllisemmän historiakäsityksen rakentamiseksi, jossa teorioita ja ajatuksia ei palauteta yksittäisiin henkilöihin ja heidän teoksiinsa? Millä muilla piilevillä tavoilla filosofista keskustelua hiljennetään ja filosofian harjoittajien joukkoa rajataan?¹

Yliopistoissa tapahtuvasta sukupuolittuneesta syrjinnästä keskusteleminen on kenties #metoo-liikkeen jälkeisessä ajassa helpompaa kuin aiemmin². Syrjinnän eri muotojen tunnistaminen, nimeäminen ja muuttaminen vaatii silti edelleen aktiivista työtä. Lokakuun lopulla Tieteiden talolla kokoonnuttiiin keskustelemaan yhtäältä sivuun jääneistä suomalaisista naisfilosofoista ja toisaalta niistä tavoista, joilla hiljentämistä on tapahtunut ja tapahtuu edelleen. Hiljainen historia -seminaarin järjesti Suomen nais- ja feministifilosofinen yhdistys (NFY) yhdessä Suomen Filosofisen Yhdistyksen (SFY) ja Suomen Oppihistoriallisen Seuran kanssa.

”Hiljainen historia” viittaa ajatukseen, että joidenkin aiheiden, henkilöiden ja käsitteiden noustessa filosofiseen keskusteluun toiset peittyvät ja jäävät syrjään. Feministisessä tutkimuksessa on 1900-luvun loppupuolelta lähtien kiinnitetty huomiota siihen, että naisfilosofoja³ on systemaattisesti kirjoitettu ulos historiasta⁴.

Ella Kemppi nosti alustuksessaan esille Helsingistä vuosina 1950–1970 filosofeiksi valmistuneita naisopiskelijoita, jotka olivat jättäneet opin-

tonsa kesken maisterin tutkinnon jälkeen. Kemppi painotti, että monet filosofiasta kiinnostuneet naiset eivät ole pystyneet opiskelemaan tohtoriksi eivätkä muodostamaan uraa yliopistolla, vaikka olisivat niin tahitoneet. Hiljaisesta historiasta puhuttaessa onkin syytä erottaa kaksi ryhmää: ne, jotka ovat joutuneet esimerkiksi perheen perustamisen tai sukupuoleen kohdistuvan syrjinnän vuoksi jättämään opintonsa kesken, sekä ne, jotka on sivuutettu myöhemmin historiaa kirjoittaessa. Ensin mainitusta ryhmästä on vielä haastavampi tehdä tutkimusta kuin jälkimmäisestä, etenkin jos ei ole mahdollista kysyä opintojen keskeyttämisen syistä asianomaisilta itseltään.

Leila Haaparanta kuvasi puheenvuorossaan naisasiantuntijoiden kohtaamia ennakkoluuloisia ja vähätteleviä asenteita anekdootin avulla: Suomessa nainen pääsi ensimmäistä kertaa uutistenlukijaksi vasta 1960–1970 lukujen taitteessa, jolloin käytiin kiivasta keskustelua siitä, muuttuvatko uutiset epäuskottaviksi tai jopa epätosiksi naisen lukemina. Samoihin aikoihin Haaparanta itse aloitteli opintojaan Helsingin yliopistossa teoreettisen filosofian oppiaineessa. On helppo naureskella viisikymmentä vuotta sitten vallinneelle asenneilmapiiirille, mutta

paljon vaikeampaa on huomata, minkälaisia normeja ja asenteita tämän päivän yhteiskunnallinen ja tieteellinen keskustelu sallii ja ylläpitää. Haaparanta korosti, että vaikka makrotasolla naisten asema yliopistoissa ja laajemmin yhteiskunnassa on hyvä, tai ainakin parempi kuin esimerkiksi 70-luvulla, tapahtuu mikrotasolla edelleen paljon huomaamatonta vaiennamista ja valvankäyttöä.

Hiljentämisen eri tavat

Lähempi tarkastelu osoittaakin, ettei naisten ja vähemmistöryhmien asema yliopistofilosofiassa ole missään nimessä itsestäänselvyys. Elina Halttunen-Riikosen tuoreesta selvityksestä käy ilmi, että myös 2000-luvulla filosofiaa opiskelevat naiset kokevat vähemmistössä työskentelyn haastavaksi muun muassa maskuliinisen keskustelukulttuurin vuoksi, jossa puheenvuoroista ja kuulluksi tulemisesta joudutaan taistelemaan⁵. Myös Hiljainen historia -seminaarissa keskusteltiin siitä, että ulosjäämisen kokemukset kohdistuvat monesti epävirallisiin sosiaalisiin tilanteisiin, joista ei jää juurikaan dokumentteja. Tilastojen puuttuessa joudutaan turvautumaan yksittäistapauksiin. Tämä on yleinen

ongelma hiljaisen historian tutkimuksessa. Vaarana on, että yksilöt ja yhteisöt selittävät syrjinnän satunnaisesti tapaukseksi, jolla ei ole mitään tekemistä esimerkiksi sukupuolittuneiden valtarakenteiden kanssa.

Hiljentämisen eri tavoista puhuttaessa on syytä kiinnittää huomiota myös niihin, jotka ovat filosofian parissa kaikista haasteista ja syrjinnän muodoista *huolimatta*. Esimerkiksi Catherine Malbou, jo pitkään yliopistossa työskennellyt ranskalainen filosofi, korostaa, että hän joutuu edelleen työssään kohtaamaan sukupuoleensa kohdistuvia syrjiviä ja vähätteleviä asenteita⁶. Yliopistomaailmassa tapahtuvaa syrjintää tutkittaessa ei siis riitä sen tarkasteleminen, kuinka monet jättävät opintonsa tai työnsä kesken syrjinnän vuoksi, vaan on myös selvitettävä, ketkä joutuvat muun työn ohella käyttämään aikaa ja energiaa syrjivien asenteiden ja rakenteiden käsittelemiseen.

Vallan piilevistä rakenteista on vaikea puhua juuri siksi, että ne ovat tiukasti kytköksissä jokapäiväiseen

vuorovaikutukseen, eikä vääryyden kohtaaja itsekään välttämättä tunnista joutuvansa sen kohteeksi. Esimerkiksi seminaarikeskusteluissa systemaattisesti sivuutettu nuori naisfilosofi saattaa selittää epävarmuuttaan omalla osaamattomuudella, vaikka sivuuttaminen olisi tosiasiaa toistuvaa ja rakenteellista. Erika Ruonakoski on pian julkaistavassa tutkimuksessaan selvittänyt muun muassa filosofiaa opiskelevien naisten kokemuksia opiskelusta. Alustuksessaan Ruonakoski korosti, että hänen selvityksensä perusteella filosofiaa opiskelevat naiset ovat yhtä intohimoisia filosofiaa kohtaan kuin miesopiskelijat, mutta samalla he kokevat miehiä enemmän vieraantuneisuutta ja erillisyyden tunteita opintojensa aikana. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia, esiintyykö vastaavanlaisia sukupuolittuneita asetelmia muillakin aloilla.

Seminaarin keskustelun perusteella vaikuttaa siltä, että naisfilosofien hiljaista historiaa jäsennetäessä tulisi ottaa yhtä aikaa huomioon vaientamisen monet eri tasot

ja näiden tasojen väliset suhteet. Kyse ei ole vain siitä, että naisten on edelleen vaikea saada korkeimpia virkoja pätevyystään huolimatta, vaan vieraantuminen näkyy myös muun muassa siinä, millä tavalla naisopiskelijat ja tutkijat tulevat kuulluiksi ja arvostetuiksi. Lisäksi on syytä tutkia ja kehittää filosofisia käsitteitä, joiden avulla piilovallasta ja sen ilmenemismuodoista olisi mahdollista puhua entistä avoimemmin.

Piilosyrjinnästä puhuminen vaatii erityistä tarkkuutta. Syrjäytymisen eri muodot sekoittuvat helposti keskenään, jolloin rakenteellinen ja institutionaalinen syrjintä voi olla vaikea erottaa yksittäisestä kiusaamistapauksesta tai vieraantuneisuuden kokemuksesta. Viimeisessä puheenvuorossaan Ruonakoski tarjosi yhden mahdollisen vastauksen tähän haasteeseen: jokaisen yliopistossa työskentelevän tulisi olla tietoinen omista etuoikeuksistaan ja arvioida toimintaansa niiden mukaisesti. Erityisesti tätä vaaditaan niiltä, jotka ovat päättävässä asemassa.

Viitteet

- 1 Kiitän Sanna Tirkkosta tekstin raakaversion kommentoinnista.
- 2 Ks. Pii Telakiven raportti (Telakivi 2018) vuonna 2018 järjestetystä seminaarista, jossa keskusteltiin sukupuolittuneesta syrjinnästä filosofian alalla.
- 3 Naiset eivät muodosta yhtenäistä ryhmää, mutta tässä raportissa naiseus toimii yleisnimenä, jonka alle lukeutuvat kaikki naisiksi itsensä identifioivat ihmiset. Kehitysvammaisten, eri etnisten ryhmien sekä trans- ja muunsukupuolisten asema nykypäivän akateemisessa filosofiassa ja filosofian historiassa vaatii oman tutkimuksensa, johon tässä kirjoituksessa ei ole mahdollista syventyä. (Ks. mm. Bettcher 2014; Marvin 2019.)
- 4 Feministisestä näkökulmasta on viime vuosikymmeninä kritisoitu filosofian perinteistä kaanonina useissa eri tutki-

- muksissa. Ks. Alanen & Witt (toim.) 2004, Shapiro 2015. Feministisessä tutkimuksessa on muun muassa pyritty nostamaan Héloïsen (1090/1100/1101–1164), Christine de Pisanin (1364–1430) ja Olympe de Gougesin (1748–1793) kaltaisia merkittäviä ajattelijoita perinteisen miesvaltaisen länsimaisen filosofian historian kaanoniin.
- 5 Halttunen-Riikonen 2014.
 - 6 Malbou 2014.

Kirjallisuus

- Alanen, Lilli & Witt, Charlotte (toim), *Feminist Reflections on History of Philosophy*. The New Synthese Historical Library, Vol 55. Kluwer Academic Publisher, New York 2004.
- Bettcher, Talia, When Selves Have Sex. What the Phenomenology of Trans Sexuality Can Teach About Sexual Orientation.

Journal of Homosexuality. Vol. 61, No. 5, 2014, 605–620.

- Halttunen-Riikonen, Elina, Kilpailun vai keskustelun tähden? Naisten kokemuksia filosofian opiskelusta. *niin & näin* 1/2014, 107–110.
- Malbou, Catherine, Naisen mahdollisuus, filosofian mahdollisuus. (Possibilité de la femme, impossibilité de la philosophie, 2009). Suom. Anna Ovaska, Elina Halttunen-Riikonen & Suvi Tervahauta. *niin & näin* 1/2014, 115–124.
- Marvin, Amy, A Brief History of Trans Philosophy. *Contingent Magazine* 9/2019. Verkossa: contingentmagazine.org/2019/09/21/trans-philosophy/
- Shapiro, Lisa, Feminist History of Philosophy. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 9.3.2015. Verkossa: plato.stanford.edu/entries/feminism-femhist/
- Telakivi, Pii, Myös me filosofit – Sukupuolittunut syrjintä (yliopisto) filosofiassa. *niin & näin* 2/2018, 131–133.